

■ Punkty ciężkości w polityce kulturalnej w Niemczech w 2016 r.

Maria Wagińska-Marzec

Rząd federalny przywiązuje dużą wagę do spraw kultury, co przekłada się na decyzje dotyczące kształtowania polityki kulturalnej na szczeblu federacji, jak również na płaszczyźnie krajów związkowych. Świadczą o tym zarówno oficjalne deklaracje polityków, jak też środki przeznaczane co roku na wspieranie instytucji kultury, przedsięwzięć kulturalnych, projektów i inicjatyw w różnych dziedzinach życia kulturalnego w Niemczech. Kanclerz Merkel przypisuje ogromne znaczenie instytucjom kultury wspieranym przez federację. Według niej rozumienie własnej historii i własnej kultury jest „nieodzowną przesłanką tego, by również w czasach globalizacji móc odpowiedzieć na pytanie: gdzie jesteśmy, skąd pochodzą nasze wartości i nasze przekonania”. Na wybranych przykładach różnych aktywności w zakresie polityki kulturalnej w Niemczech w 2016 r. można zilustrować zaangażowanie władz na tym polu na szczeblu federacji oraz rozmiary współodpowiedzialności państwa za sprawy kultury.

Wspólne ustalenia federacji i krajów

W ramach regularnych spotkań w czerwcu 2016 r. w Urzędzie Kanclerskim w Berlinie miało miejsce wspólne posiedzenie ministrów kultury poszczególnych krajów związkowych i przedstawicieli władz komunalnych z Moniką Grütters, pełnomocnikiem rządu federalnego ds. kultury i mediów (*Beauftragte der Bundesregierung für Kultur und Medien - BKM*) w randze ministra stanu. Przedmiotem rozmów były ważne tematy z zakresu polityki kulturalnej, jak: nowelizacja ustawy o ochronie dóbr kultury, sprawa integracji kulturalnej, zwłaszcza w kontekście uchodźców, a także sprawa komisji doradczej w związku ze zwrotem dóbr kultury

Redakcja:

Radosław Grodzki
Jacek Kubera
(redaktor naczelny)
Piotr Kubiak
Krzysztof Malinowski

Korekta:

Hanna Różanek

Nr 283/2016
16.12.16

ISSN 2450-5080

Biuletyny dostępne
także dzięki:
NEWSLETTER IZ
FACEBOOK
SCRIBD
LINKEDIN
TWITTER

zrabowanych przez nazistów, jak również dalszy rozwój Niemieckiej Biblioteki Cyfrowej (*Deutsche Digitale Bibliothek - DDB*).

Stwierdzono, iż poprawę warunków ochrony dóbr kultury można osiągnąć tylko dzięki wspólnej odpowiedzialności i wysiłkowi ze strony tak federacji, jak i krajów. Panowała zgodność co do tego, że integracja kulturalna stanowi obecnie duże wyzwanie i istotny punkt ciężkości wspólnych aktywności. Pozytywnie oceniono w tym kontekście inicjatywę „Kultur öffnet Welten”, która ma być kontynuowana również w kolejnych latach. Władze krajowe mają świadomość wyzwań, przed jakimi stanęły wobec problemu uchodźców i podejmują w tym względzie duże wysiłki, aby umożliwić osobom poszukującym ochrony i azylu szybką i trwałą integrację poprzez współdziałanie w kulturze i życiu społecznym. W działania te zaangażowało się również wiele mniejszych i większych instytucji kulturalnych. Federacja zadeklarowała ze swej strony współodpowiedzialność za tworzenie sieci i pomoc w rozwijaniu ważnych w skali kraju inicjatyw, pomoc dla ich aktorów i multiplikatorów. Jeśli chodzi o *DDB*, to podkreślono, że w niedługim czasie po rozpoczęciu działalności (wiosną 2014 r.) objęła ona już 7,5 mln obiektów; a obecnie obejmuje już prawie 20 mln obiektów. Według oceny M. Grütters, podstawą do dalszej działalności będzie wspólne finansowanie *DDB* przez federację i kraje.

Wsparcie dla instytucji kulturalnych na terenie wschodnich Niemiec

Jednym z punktów ciężkości w polityce kulturalnej w 2016 r. było wsparcie dla instytucji kulturalnych we wschodnich landach. W ramach specjalnego programu „Investitionen für nationale Kultureinrichtungen in Ostdeutschland” na znaczące przedsięwzięcia kulturalne na tym obszarze M. Grütters wyasygnowała ze swego budżetu dodatkowo 840 tys. euro, co oznacza, że federacja sfinansowała w 2016 r. łącznie 26 projektów na kwotę prawie 6 mln euro. Grütters argumentowała, iż wschodnie Niemcy dysponują wieloma znakomitymi instytucjami kulturalnymi, toteż ich utrzymanie i wzmocnienie ich kondycji jest zadaniem ważnym z punktu widzenia ogólnonarodowego. Federacja chce w tym wypadku wesprzeć wydatnie finansowo rządy krajowe, gdyż rozwinięta infrastruktura kulturalna ma duże znaczenie dla przyszłości regionów. Wspieranie finansowe tych placówek ma się przyczynić do zmodernizowania i podniesienia atrakcyjności instytucji kulturalnych we wschodnich Niemczech.

W dniach 12-14 października 2016 r. M. Grütters odbyła podróż studyjną po Saksonii, Saksonii-Anhalt, Turyngii i Brandenburgii, wizytując teatry w Chemnitz, Halle, Jenie i Senftenbergu. Celem jej podróży było zapoznanie się z ich problemami i bolączkami na miejscu, a także podjęcie rozmów z osobami odpowiedzialnymi za sprawy kultury w regionie na temat wyzwań, przed jakimi stanęły te placówki obecnie (m.in. w obliczu przemian demograficznych i społecznych), oraz perspektyw ich dalszego rozwoju. Przedmiotem rozmów były także sprawy edukacji i przyszłości zawodu aktora, jak również stosunku teatrów miejskich do wolnych scen (*freie Szene*) oraz do klasyki niemieckiej. Z uwagi na długie tradycje teatralne oraz ważną funkcję, jaką spełniają teatry w życiu publicznym, Grütters zadeklarowała dla nich wsparcie finansowe. Ta już druga w tym roku „teatralna podróż studyjna” minister Grütters

(pierwszą odbyła po Badenii-Wirtembergii i Północnej Nadrenii-Westfalii) świadczy wyraźnie o tym, że rząd federalny przywiązuje dużą wagę do rozwoju niemieckiego krajobrazu teatralnego i angażuje się również finansowo w jego utrzymanie.

Zaangażowanie federacji w różnych sferach życia kulturalnego

Ochrona zabytków. Federacja angażowała się w 2016 r. znacząco we wspieranie projektów i inicjatyw w zakresie różnych dziedzin kultury i sztuki. Na specjalny program ochrony zabytków komisja budżetowa *Bundestagu* przyznała w czerwcu tego roku kwotę 20 mln euro. Dzięki temu będzie można przeprowadzić niezbędne przedsięwzięcia inwestycyjne wobec 138 ważnych z punktu widzenia kultury zabytków w całych Niemczech. Wsparcie finansowe uzyskają przede wszystkim zabytki należące do narodowej spuścizny kulturowej na prace restauracyjne i zabezpieczające ich substancję. Środki na ochronę zabytków przyznawane przez federację są uzupełniane w tej samej wysokości o środki pochodzące z budżetów krajowych i gminnych, a także od osób prywatnych. Ich beneficjentami są głównie małe i średnie przedsiębiorstwa budowlane i rzemieślnicze działające w sferze pielęgnowania zabytków.

Muzyka. Pod koniec czerwca 2016 r. z inicjatywy M. Grütters doszło w Berlinie do utworzenia „Musikfonds” skupiającego siedem związków i instytucji życia muzycznego w Niemczech, zaangażowanych na polu muzyki współczesnej; utworzyli go: *Deutscher Musikrat*, *Deutscher Komponistenverband*, *Deutscher Tonkünstlerverband*, *Gesellschaft für Neue Musik*, *Union Deutscher Jazzmusiker*, *Deutsche Gesellschaft für Elektroakustische Musik* oraz *Initiative Musik*. W opinii minister Grütters stworzono dzięki temu ważny instrument wspierania najlepszych projektów w zakresie różnych rodzajów muzyki współczesnej (do 50 tys. euro). Fundusz będzie dysponował rocznie kwotą 1,1 mln euro wyasygnowanych z budżetu *BKM*. Przewodniczącym związku został prof. Martin Krüger (przewodniczący *Deutscher Musikrat*); jego zastępcami zostali: dr Julia Clout (przewodnicząca *Gesellschaft für Neue Musik*) oraz Felix Falk (zastępca przewodniczącego *Union Deutscher Jazzmusiker*).

Film. Na potrzeby rozwoju niemieckiej twórczości filmowej z budżetu *BKM* przeznaczonych zostało w 2016 r. dodatkowo 15 mln euro, co oznacza, że branża filmowa otrzymała do dyspozycji łącznie kwotę 28 mln euro; była to największa, jak dotąd dotacja. Środki te będą przeznaczone w dużej mierze na wspieranie produkcji filmów fabularnych i dokumentalnych; mają się przyczynić do podniesienia ich poziomu artystycznego. W *Bundestagu* trwają prace na uchwaleniu nowej ustawy dotyczącej wspierania filmu niemieckiego (*Filmförderungsgesetz*).

Taniec. Podczas inauguracji Międzynarodowych Targów Tańca Nadrenii Północnej-Westfalii (NRW) w Düsseldorfie (31 sierpnia 2016 r.) M. Grütters podkreśliła, że jest to punkt kulminacyjny Roku Tańca, nad którym przejęła patronat. W swym przemówieniu zwróciła uwagę na siłę tańca, który „otwiera światy”, „przezwycięża granice” i „integruje ludzi”. Zaznaczyła, że federacja wspiera taniec nie tylko dlatego, by wzmocnić struktury wolnej sceny i jej sieci (*Netzwerke*), ale też aby współczesny taniec uczynić w Niemczech bardziej widocznym. Międzynarodowe Targi Tańca NRW odbywają się w Düsseldorfie co dwa lata; są miejscem spotkań artystów, instytucji kulturalnych i organizatorów z całego świata.

Literatura. Biorąc udział w uroczystości z okazji 30-lecia związku *Arbeitsgemeinschaft Literarischer Gesellschaften und Gedänkstätten (ALG)*¹ w *Akademie der Künste* w Berlinie (28 maja 2016 r.), M. Grütters zwróciła uwagę na znaczenie literatury w życiu społecznym. W jej przekonaniu ocena wartości literatury i jej różnorodności jest czymś więcej niż tylko zamiłowaniem do literatury - jest częścią „naszego rozumienia demokracji”. Podkreśliła przy okazji rolę ALG i jego osiągnięcia na polu skutecznego lobbingu na rzecz literatury w Niemczech. Z budżetu BKM związek ALG otrzymał w 2016 r. wsparcie finansowe w wysokości 220 tys. euro na swą dalszą działalność.

Biblioteki. BKM podjęło też działania na rzecz rozwoju czytelnictwa i bibliotek jako ważnych ośrodków kultury. M. Grütters podkreśliła konieczność przeciwdziałania upadkowi zwłaszcza mniejszych, komunalnych (gminnych) placówek. W samym tylko Berlinie liczba publicznych bibliotek spadła w ostatnich 20 latach o jedną trzecią. „Potrzebujemy obecnie bibliotek jako ośrodków kultury [*kulturelle Begegnungsorte*] bardziej niż kiedykolwiek indziej”. Grütters wspomniała, iż rocznie w samym tylko Berlinie biblioteki miejskie odwiedza około 9 mln ludzi. To pokazuje, że tego rodzaju miejsca wspierania czytelnictwa i literatury są potrzebne i pożądane, zwłaszcza teraz, kiedy biblioteki przeżywają nowy „boom” z uwagi na napływ tak wielu uchodźców, dla których są one miejscem komunikacji, nowych impulsów, wspólnych spotkań.

Warto wskazać też wiele innych obszarów kształtowania polityki kulturalnej i wspierania kultury na szczeblu federacji, np. w zakresie rozwoju sztuk pięknych, archiwistyki krajobrazu muzealnego i medialnego, gospodarki kulturowej i przemysłów kreatywnych, różnego rodzaju programów renowacji i modernizacji obiektów kultury i sztuki czy też digitalizacji zbiorów.

Sprawy edukacji i integracji w sferze kultury

Ważnym elementem polityki kulturalnej rządu RFN jest od dawna edukacja kulturalna. W 2009 r. BKM ufundowało nawet specjalną nagrodę w tej dziedzinie jako wyraz uznania dla pracy publicznych i prywatnych instytucji kultury, a także inicjatyw pozarządowych. Nagrody są dotowane przez BKM w wysokości łącznie 95 tys. euro. W 2016 r. nagroda została przyznana 7 czerwca w siedzibie fundacji Genshagen (*Stiftung Genshagen*) dla 10 wyróżniających się projektów w dziedzinie animacji kulturalno-artystycznej; trzy z nich otrzymały równorzędne nagrody główne (każda po 20 tys. euro); pozostałych siedem projektów otrzymało po 5 tys. euro.

W obliczu nowych wyzwań polityczno-społecznych za „kluczowe zadanie naszych czasów” minister Grütters uznała sprawę integracji kulturalnej. W dniu 11 listopada 2016 r. Grütters spotkała się w Urzędzie Kanclerskim z 60 uczestnikami sieci „Netzwerk kulturelle Bildung und Integration”². Dotyczyło ono aktualnych wyzwań

¹ *Arbeitsgemeinschaft Literarischer Gesellschaften und Gedänkstätten (ALG)* to związek patronacki niemieckich towarzystw literackich i muzeów literatury. Obecnie jest to sieć skupiająca 247 instytucji literackich; jej działania koncentrują się na zapewnieniu i wspieraniu wielorodnego niemieckiego krajobrazu literatury. Do jego członków należą towarzystwa literackie, miejsca pamięci i muzea literatury w Niemczech, Austrii i Szwajcarii.

² Sieć „Netzwerk kulturelle Bildung und Integration” powstała w 2012 r. i jest koordynowana przez fundację Genshagen. Realizuje zadania i projekty w zakresie edukacji kulturalnej i integracji oraz pomaga w łączeniu różnych podmiotów działających na tym polu.

w sferze integracji oraz wytyczenia celów na przyszłość. M. Grütters podkreśliła, iż udział w kulturze odgrywa kluczową rolę w integracji i budowaniu więzi społecznych. „Wspólnie możemy przyczynić się do tego - mówiła - że ‘Kultura dla wszystkich’ nie będzie [tylko] utopią”. Zwróciła uwagę, że „jesteśmy obecnie skonfrontowani z wielkimi wyzwaniami w sferze integracji kulturalnej. Uda się to tylko wówczas, gdy potraktujemy ją jako szansę na zmiany, na których w ostatecznym rozrachunku wszyscy skorzystamy”. W ramach powołanej przez Grütters w 2015 r. Inicjatywy „Welt öffnet Welten” została przyznana nagroda (maj 2016 r.) dla 10 najlepszych projektów kulturalnych na rzecz uchodźców i z ich udziałem.

BKM postanowiło, że nagroda w sferze integracji kulturalnej będzie kontynuowana. W związku z tym 10 listopada 2016 r. Grütters zaprosiła czołowe organizacje kulturalne, fundacje i podmioty obywatelskie, by złożyły propozycje względem przyznania kolejnej nagrody. Nagrodzone mają być tym razem nowe formy współpracy podmiotów (aktorów) ze sfery kultury z partnerami z innych obszarów życia społecznego, jak: sport, gospodarka, wspólnoty religijne. Minister Grütters zaznaczyła, że nagroda ta jest skierowana do artystów, instytucji kultury oraz związków działających w obszarze kultury, którzy w ramach wspólnej Inicjatywy „Kultur öffnet Welten” są zainteresowani kooperacją z partnerami z otoczenia społecznego. Jest to wyraz uznania dla wkładu instytucji kultury i artystów w rozwój różnorodności kulturalnej w „otwartych na świat Niemczech”; ma się ona przyczynić do wzbudzenia impulsów do dalszych aktywności kulturalnych. Dla 10 najlepszych projektów jest przewidziana premia w wysokości 2,5 tys. euro. Pierwsze trzy nagrody otrzymają dotację w wysokości 10 tys. euro.

Przygotowania obchodów jubileuszowych

W dniu 31 października 2016 r. zostały zainaugurowane w Berlinie uroczyste obchody jubileuszu 500-lecia Reformacji. We mszy św. w kościele Najświętszej Marii Panny (*Marienkirche*) wzięli udział liczni przedstawiciele świata polityki, kościołów, kultury i społeczeństwa. Po nabożeństwie odbył się specjalny koncert z tej okazji w berlińskiej Sali Koncertowej przy *Gendarmenmarkt*. Witając zaproszonych gości M. Grütters zwróciła uwagę, iż jest to jubileusz, który ze względu na niezwykłą duchową i polityczną siłę oddziaływania Reformacji należy traktować jako „wydarzenie kulturowe o randze światowej”. Poinformowała też, iż w trakcie obchodów „Dekady Lutra” (*Lutherdekade*) odbyło się ponad 1 tys. imprez w całym Niemczech, które były okazją do skonfrontowania się z Reformacją i jej religijnymi, kulturowymi, społecznymi i politycznymi oddziaływaniami tak w Niemczech, jak i w państwach Europy i świata. Z budżetu BKM na projekty w sferze kultury związane z obchodami jubileuszowymi oraz na odnowę miejsc związanych z Reformacją jest do dyspozycji w okresie od 2011 do 2017 r. łącznie niemal 44 mln euro. Na rangę obchodów jubileuszu Reformacji zwróciła uwagę również kanclerz Angela Merkel podczas spotkania 2 listopada 2016 r. z dyrektorami instytucji kulturalnych o narodowym znaczeniu. Nawiązując do nadzwyczajnych wydarzeń przyszłego roku, wskazała m.in. na rolę wystaw narodowych towarzyszących obchodom w Wittemberdze, Berlinie i Wartburgu. Merkel podkreśliła znaczenie Reformacji i „rozległych śladów” Lutra, dostrzegalnych nie tylko w Niemczech, ale też w Szwecji i w innych krajach.

Trwają też przygotowania do obchodów Roku Beethovenowskiego 2020. W grudniu 2020 r. Niemcy wraz ze środowiskiem muzycznym na świecie będą obchodzić 250. rocznicę urodzin Ludwiga v. Beethovena. Rząd federalny już w 2013 r. w traktacie koalicyjnym zadeklarował, że uroczystości jubileuszu beethovenowskiego będą zadaniem narodowym. Wkrótce potem rozpoczęły się przygotowania obchodów. W tym celu federacja, Nadrenia Północna-Westfalia, miasto Beethovena Bonn oraz powiat Rhein-Sieg-Kreis połączyły działania w nowo założonym Towarzystwie Obchodów Jubileuszowych Beethovena (*Beethoven Jubiläums Gesellschaft mbH*). Koordynacją całości przedsięwzięć zajęła się fundacja *Stiftung Beethoven-Haus* z siedzibą w Bonn; w imieniu rządu federalnego koordynację i przygotowanie uroczystości jubileuszowych przejęła M. Grütters. Większość przedsięwzięć będzie się odbywała w Bonn i na terenie Nadrenii Północnej-Westfalii. Obchody jubileuszowe rozpoczną się 16 grudnia 2019 r., a ich kulminacja przypadnie na 17 grudnia 2020 r.

Wnioski

Przedstawione przykłady aktywności w zakresie polityki kulturalnej stanowią jedynie niewielki wycinek działań podejmowanych w 2016 r. przez pełnomocnika rządu RFN ds. kultury i mediów (*BKM*). Już jednak chociażby na tych przykładach widać, że:

1. Ważne zagadnienia z zakresu polityki kulturalnej dotyczące spraw o znaczeniu narodowym są dyskutowane i uzgadniane wspólnie przez przedstawicieli rządu federalnego (minister stanu ds. kultury), przedstawicieli władz krajowych (ministrów kultury poszczególnych krajów związkowych) oraz władz komunalnych.
2. *BKM* dużą wagę przywiązuje do wspierania instytucji kultury (zwłaszcza teatrów) oraz utrzymania infrastruktury kulturalnej na terenie wschodnich Niemiec.
3. Wsparcie finansowe *BKM* otrzymały głównie instytucje i przedsięwzięcia kulturalne o znaczeniu narodowym w zakresie różnych dziedzin kultury i sztuki (od ochrony zabytków, przez muzykę, literaturę, film, taniec po sztuki piękne etc.).
4. Ważny element działalności *BKM* stanowiło wspieranie projektów i inicjatyw w zakresie edukacji kulturalnej i integracji kulturalnej (w kontekście napływu uchodźców).
5. Należne miejsce w polityce kulturalnej 2016 r. znalazły przygotowania obchodów jubileuszowych z okazji 500-lecia Reformacji (2017) oraz Roku Beethovenowskiego (2020) z okazji 250. rocznicy urodzin kompozytora, które *BKM* traktuje jako „ważne zadania narodowe” i wydarzenia o „randze światowej”.

Tezy zawarte w tekście wyrażają jedynie opinie autora.

Maria Wagińska-Marzec - germanista, adiunkt, pracownik Instytutu Zachodniego w Poznaniu, zainteresowania badawcze: kultura w zjednoczonych Niemczech, polsko-niemieckie stosunki kulturalne.